

XX АСР ОХИРИ XXI АСР БОШЛАРИДА ХОРИЖЛИК ТАДҚИҚОТЧИЛАР ТОМОНИДАН ҚИРҒИЗ ХАЛҚИ ТАРИХИГА ОИД ИЛМИЙ НАШРЛАР

С.Салимов

ўқитувчи,

Тошкент давлат шарқишунослик университети

Калит Қирғизистон, Тожикистон, Филип Паркер, Д.Лекада, Р.Готтемюллер.	сўзлар: Ўзбекистон,	Аннотация: Тадқиқ этилаётган “XX аср охирлари XXI аср бошларида қирғиз халқи тарихи тарихшунослиги” мавзуси орқали кўрсатилган бахсли масалалар ечимига илмий равишда жавоб излашга ҳаракат қилинади. XX аср охирлари XXI аср бошларида нашр қилинган қирғиз халқи тарихига оид кўплаб адабиётлар диссертацияга жалб қилинди. Улар мазмун- моҳиятига кўра таснифланиб, тизимли тарзда таҳлил қилинади. Шубҳасиз, танланган давр Қирғизистон тарихида кескин зиддиятларга бой давр бўлган. XX аср охири совет давлатининг заифлашуви, мустақилликнинг қўлга киритилиши, истиқлол йилларида мамлакатда юз берган ички низолар, сиёсий жараёнларнинг кескинлашиши каби вазиялар айнан Қирғизистон тарихида юз берди. Мазкур воқеалар илмий адабиётлар қай тарзда ёритилди, хорижлик тадқиқотчилар қандай муносабат билдирди? Мустақиллик йилларида қирғиз халқи ўз тарихини қандай ёзди? Юқоридаги барча саволларга ушбу диссертация орқали жавоб бериш режалаштирилган.
---	-------------------------------	---

SCIENTIFIC PUBLICATIONS ON THE HISTORY OF THE KYRGYZ PEOPLE BY FOREIGN RESEARCHERS OF THE LATE 20TH AND EARLY 21ST CENTURIES

S.Salimov

teacher,

Tashkent State University of Oriental Studies,

Key words: Kyrgyzstan, Uzbekistan, Tajikistan, Philip Parker, D.Lekada, R. Gottemoeller.

Abstract: An attempt is made to find a scientific answer to the solution of the problems, which is shown through the theme "Historiography of the history of the Kyrgyz people in the late 20th and early 21st centuries". The dissertation involved a lot of literature on the history of the Kyrgyz people, published at the end of the 20th century at the beginning of the 21st century. They are classified according to their content and systematically analyzed. It is obvious that the chosen period was a period in the history of Kyrgyzstan, rich in sharp contradictions. It was in the history of Kyrgyzstan that such events took place as the weakening of the Soviet state at the end of the 20th century, the introduction of independence into the lake, internal conflicts in the country during the years of independence, and the aggravation of political processes. How were these events covered in the scientific literature, how did foreign researchers react? How did the Kyrgyz people write their history during the years of independence? It is planned to answer all the above questions with the help of this dissertation.

НАУЧНЫЕ ПУБЛИКАЦИИ ПО ИСТОРИИ КЫРГЫЗСКОГО НАРОДА ЗАРУБЕЖНЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ КОНЦА 20-ГО И НАЧАЛА 21-ГО ВЕКОВ

С.Салимов

преподаватель,

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ключевые слова: Кыргызстан, Узбекистан, Таджикистан, Филип Паркер, Д.Лекада, Р.Готтемюллер

Аннотация: Предпринята попытка поиска научного ответа на решение проблем, что показано через тему "Историография истории кыргызского народа в конце 20-го и начале 21-го веков". В диссертации было задействовано много литературы по истории кыргызского народа, опубликованной в конце 20-го века в начале 21-го века. Они классифицируются в соответствии с их содержанием и систематически анализируются. Очевидно, что выбранный период был периодом в истории Кыргызстана, богатым острыми противоречиями. Именно в истории Кыргызстана имели место такие события, как ослабление советского государства в конце 20 века, введение независимости в озеро, внутренние конфликты в стране за годы независимости, обострение политических процессов. Каким образом эти события освещались в научной литературе, как отреагировали зарубежные исследователи? Как кыргызский народ писал свою историю в годы независимости? Планируется ответить на все вышеперечисленные вопросы с помощью этой диссертации.

КИРИШ

Рафиз Абазов “Қирғизистон тарихининг изоҳли луғати” номли китобида таъкидлаганидек, XX асрнинг охириги декадасида Қирғизистон ҳақида хорижлик олимлар ёза бошлаган. Яъни, 90 йилларнинг бошларда қирғиз архивларига кириш имконияти туғилган. Хорижлик олимлар қирғиз халқининг турли қирраларини ўргана бошлаган. Дастлаб этнософик мақсадларда ёзилган ишларни таҳлил қиламиз. 1992 йил Сергей Полиakov ва Марта Брил Олкот каби олимлар Марказий Осиё халқларининг турмуш тарзи, яшаш шароитини акс эттирган ишларини эълон қилди. Бу тадқиқот янги архив маълумотлари билан бойитилган ҳолда эди¹. Тадқиқотнинг асосий қисми қирғиз халқига бағишлангани билан аҳамиятли. 1997 йил чоп қилинган “Дунёнинг этник маданияти” китобида Филип Паркер дунёнинг кўплаб давлатлари ҳақида маълумот берган. Шулар қатори Қирғизистоннинг ҳам миллий маданияти, табиий бойликлари ва демографик ҳолати учун алоҳида параграф қолдирган. Ж.Олсон ва С. Николаслар Марказий Осиё халқларининг этник шаклланишига оид ишларни эълон қилиб, қирғиз халқининг ҳаёт тарзи, келиб чиқишига оид тадқиқотларини эълон қилган². 1996 йил Д.Лекада, Р.Готтемюллер ва бошқалар эса СССРдан мустақилликни қўлга киритган давлатларда этник низолар келиб чиқиши мумкинлиги ҳақида дастлабки фаразларни наشر эттирган³. Айнан мазкур ишнинг давоми сифатида 2002 йил Бен Фовкеснинг “Собиқ коммунист дунёдаги этник низолар” номли иши эълон қилинди⁴. Илмий ишда СССРдан мустақиллигини қўлга киритган мамлакатлардаги юз бераётган этник низолар ва келажақда содир бўлиши мумкин бўлганлари ҳақида огоҳлантирилди. Тадқиқотда Қирғизистон ҳудудида ҳам этник таранглик пайдо бўлаётгани ҳақида маълумотлар мавжуд. Чунки, бу пайтда Ўзбекистон, Тожикистон ҳудудларида ўзаро миллий тўқнашувлар бўлиб ўтган эди. Хорижлик тадқиқотчиларнинг аксарият қисми 2010 йил воқеаларидан кейин қирғиз халқи тарихи ва уларнинг келиб чиқиши каби масалаларга жиддий эътибор бера бошлади. 2010 йилги Қирғизистон жанубидаги тўс-тўполонлардан кейин қирғизлар этногенезини ўрганишга оид хорижий тадқиқотчилар бир қанча ишлар эълон қилди. Хусусан, Буюк британиялик Ник Мегоран⁵ асли сиёсий географ бўлган мазкур тадқиқотчи Қирғизистондаги миллатчилик учун асос бўлган “омилларни” кўрсатиб беришга ҳаракат қилди. Инглиз тадқиқотчиларидан бири А.Матвеева⁶ ҳам Қирғизистондаги низоларнинг келиб чиқиш асослари, халқнинг этник тарихга бағишланган илмий ишини эълон қилган. Бирин-кетин Д. Редфорд⁷, С.Р. Робертс⁸ ва шунга ўхшаш кўплаб ғарб арбоблари қирғиз-ўзбек низоси туфайли уларнинг этногенези ва этник тарихини ўз қарашлари асосида ёритиб беришган. Раднит Скотнинг ҳам мазкур масалаларга оид тадқиқоти мавжуд⁹. Аммо, юқорида келтирилган ишларнинг кўпчилиги чуқур илмий таҳлилга асосланмаган. Уларда икки халқнинг асл илдизларини билмаслик кўринган. Қайсидир томонни оқлашга уришлар кузатилади.

¹ Sergei P. Poliakov, Martha Brill Olcott, Anthony Olcott; M. E. Sharpe. Everyday Islam: Religion and Tradition in Rural Central Asia. 1992.

² An Ethnohistorical Dictionary of the Russian and Soviet Empires Book by James S. Olson, Lee Brigrance Pappas, Nicholas C. J. Pappas; Greenwood Press, 1994.

³ Leokadia Drobizheva, Rose Gottemoeller, Catherine McArdle Kelleher, Lee Walker, M. E. Sharpe. Ethnic Conflict in the Post-Soviet World: Case Studies and Analysis. 1996.

⁴ Ben Fowkes. Ethnicity and Ethnic Conflict in the Post-Communist World. Palgrave. 2002.

⁵ Nick Megoran. Averting Violence in Kyrgyzstan: Understanding and Responding to Nationalism. NewCastle. 2012. –P.35.

⁶ Matveeva A. Kyrgyzstan in Crisis: permanent revolution and the curse of nationalism. London, 2010, –P.35.

⁷ Redford D. God created me Kyrgyz –challenging normative constructs of ethnic identity in post-socialist Kyrgyzstan. London, 2010. –P.123.

⁸ Roberts R. S. What's ethnicity: healing the wounds of Uzbek-Kyrgyz violence in the Ferghana valley. The George Washington University, 2011, -p. 61.

⁹ Radnitz Scott. "What Really Happened in Kyrgyzstan?". Journal of Democracy. 17: 132–146 – via Project Muse. 2006.

Масаланинг асл илдизига эса етиб борилмаган. Шу билан бирга хорижлик олимлар қирғиз халқининг маданияти борасида ҳам атрофлича ишлар олиб борган. Хусусан, Владимир Луконин ва Анатолий Ивановлар Ўрта Осиё халқ санъати бўйича тадқиқот олиб борган¹⁰. Қирғизларнинг турар жойлари, қўшиқчилик санъати ва бахшичилик санъати ҳақида маълумот берилган. Бенжамин Флеминг ва Ричард Манлар эса қирғиз халқининг дини, диний урф-одатларини ўрганган¹¹. Бу тадқиқотлар умумий маълумот бериш характерига эга.

МУҲОКАМА

Қирғизистоннинг тарихи, сиёсий тузуми сингари жиҳатлар ҳам хорижлий тадқиқотчилар эътиборидан четда қолмаган. Қирғизларнинг сиёсий тарихи, мусакилликдан кейин бўлаётган ўзгаришлар ҳақида дастлабки тадқиқот муаллифи М.Манделбум ҳисобланади. У 1994 йил “Марказий Осиё ва дунё” номли китоби орқали Марказий Осиёдаги бешта давлатнинг мустақиллик йилларида дунё ҳамжамиятига очилаётганлиги акс этган¹². Марказий Осиё халқлари жумладан қирғиз халқининг энг қадимги даврдан токи ҳозирги кунга қадар тарихи “Марказий Осиё цивилизациялари тарихи” номли ўн томлик китобда акс этган¹³. Қирғизистон ҳудудидаги тарихий, археологик жойлар масаласи Ноблач Эдгар тадқиқотида баён қилинди¹⁴.

Қирғизистонда бўлаётган сиёсий таранглик, бошбошдоқликлар борасида ҳам талайгина ишлар яратилди. Хусусан, Жон Андерсон Қирғизистонни “демократия оролига” қиёслаган тадқиқоти орқали Марказий Осиёдаги энг нотинч мамлакат Қирғизистон бўлса-да, бу давлатда инсон ҳуқуқлари аъло даражада таъминланаётганини қайд қилди. Яъни, Марказий Осиё давлатларининг ҳеч қайсиси қирғиз халқидек ўз ҳақ-ҳуқуқлари учун курашмаётганига афсусланганини кўриш мумкин¹⁵. Худди шу мавзунини Хокирк Питер¹⁶, Ҳоский Ежин¹⁷, Лонг Паулин¹⁸, Рой Оливер¹⁹, Вайл Жамес²⁰, Плингтон Жон²¹, Коинг Маттиз²²лар маълум жиҳатларини тадқиқ қилган.

Марказий Осиё халқлари тарихини анчадан буён тадқиқ қилиб келаётган Жеф Сахедо ўзбеклар, қирғизлар, қозоқлар, тожиклар ва туркманларнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётига оид кўплаб нашрларни амалга оширган^{23,24}. У ҳозирги кунда “Institute of European,

¹⁰ Vladimir Lukonin, Anatoly Ivanov. “Central Asian Art” Parkstone International. 2012.

¹¹ Benjamin Fleming, Richard Mann. Material Culture and Asian Religions. P.42. Routledge, Mar 26, 2014.

¹² Mandelbaum Michael (ed.). Central Asia and The World: Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan. New York: Council on Foreign Relations Press, 1994

¹³ Bosworth C. E. and the late Asimov M. S. History of Civilizations of Central Asia. Volume IV. Published in 2000 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 7 place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP.

¹⁴ Knobloch Edgar. Monuments of Central Asia: A Guide to the Archaeology, Art and Architecture of Turkestan. London: I.B. Tauris, 2001.

¹⁵ Anderson John. Kyrgyzstan, Central Asia’s Island of Democracy? Amsterdam: Harwood Academic Publishers. 1999.

¹⁶ Hopkirk Peter. The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia. New York: Kodansha International, 1992.

¹⁷ Huskey Eugene. “The Rise of Contested Politics in Central Asia: Elections in Kyrgyzstan, 1989–1990.” Europe-Asia Studies, vol. 47, no. 5 (1995): 813–834.

¹⁸ Luong Pauline Jones. Institutional Change and Political Continuity in Post-Soviet Central Asia: Power, Perceptions, and Pacts. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

¹⁹ Roy Oliver. The New Central Asia: The Creation of Nations. New York: New York University Press, 2000.

²⁰ Wile James M. “A Literacy Lesson in Democracy Education.” The Social Studies, vol. 91, no. 4 (July 2000): 170–178.

²¹ Pilkington John. “Kyrgyzstan: A Tale of Two Journeys.” Geographical Magazine, 65. 1993: 8–12.

²² Koenig, Matthias. “Social Conditions for the Implementation of Linguistic Human Rights through Multicultural Policies: The Case of the Kyrgyz Republic.” Current Issues in Language and Society, vol. 6, no. 1 (1999): 57–84.

Russian, and Eurasian Studies” номли тадқиқот маркази директори ҳисобланади. 2015 йил Жеф Саҳедо “Global Centre for Pluralism” журналида “Тарих ва хотира. Плюрализмга оид тушунчалар. Қирғизистон ва Фарғона водийси” номли мақоласини эълон қилган²⁵. Ушбу мақола Россия империяси парчалангандан сўнг Фарғона ва Қирғизистонда юз берган воқеаларга бағишланган. Мақолада Россияни олиб борган сиёсати танқид қилинган. Яъни, қирғиз ва ўзбек халқлари ёнма-ён яшаб келганлиги, уларда ҳеч қандай жанжаллар бўлмаганлигига урғу берилган. Аммо, СССР парчаланганга улар яратиб кетган низо, адоват ўз натижасини бериб ҳар икки халқнинг ичига келишмовчилик оловини ёққанлиги жиддий хатолардан бири эканлиги мазкур тадқиқотда таъкидланган. Қолаверса, Ўрта Осиё давлатлари ҳам мустақилликдан кейин тўғри келдан кетмаганлиги ҳақида ёзади: “Мустақилликдан кейин ўзбек, тожик, туркман, қозоқ ва қирғиз халқлари афсоналар асосида тарихни ёза бошлади. Ҳар бир халқ ўз тарихини қадимий эканлигини кўрсатишга урина бошлади. Тарихнинг кўплаб фактлари сохталаштирилиб, ўз манфаати йўлида ишлатила бошланди. Бу миллатлар ўртасида ҳам адоват уруғини соча бошлади. Секинлик билан бир халқ сифатида яшаб келаётган халқлар бир-бирига рақиб бўла бошлади. Ўш воқеалари бунга ёрқин мисол. Бу уруш олови руслар кетаётганда ташаб кетган чўғлардан ҳосил бўлди. Баъзи кучлар унга шамол бериб турди”. Муаллиф тадқиқот сўнггида қирғиз ва ўзбек халқларини ҳамжиҳат бўлиб яшашга чақирган. Шимолий Кавказ ва Югославия халқларидан ўрнак олишга чақирган.

2014 йил Александр Купата “Қирғизистон-виртуал наркотик давлатми” номли мақоласини “International Journal of Drug Policy” журналида эълон қилди. Мақоланинг асосий мазмуни қирғиз халқидан ўтказилган сўровнома асосида тайёрланган. Унда шундай деяилади: “Сўнгги 20 йил ичида Марказий Осиёда гиёҳванд моддалар савдоси ҳақида кўплаб афсона пайдо бўлди. Марказий Осиё мамлакатларининг муаммолари ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш тузилмалари ҳақида ёзадиган таҳлилчилар кўпинча савдо кўлами, иштирок етувчи турли гуруҳлар ва сиёсатда гиёҳванд моддалар билан боғлиқ пулларнинг роли ҳақида тўлиқ ва аниқ маълумотга эга емаслар. Умуман олганда, иккита асосий фикр мавжуд: биринчиси, Қирғизистонни виртуал наркотик давлат деб ҳисоблайди. Сиёсатчилар ва полициячиларнинг ҳам бунда иштироки борлиги ҳақида ёзишади; бошқалар эса давлат вакилларининг роли камлигини, контрабанданинг кўпроқ марказсизлаштирилган ва тартибсиз бўлгани ҳамда уюшган жиноятчилик гуруҳлари, радикал исломий ташкилотларнинг ролини таъкидлайди. 2012 йил январ-март ойларида олиб борилган сўровномалар асосида энг сўнгги хулосалар чиқарилган. Бу каби масалалар асл илди ҳақида гап боради”. Тадқиқотдан чиқарилган хулосага кўра наркотик моддалар савдосида давлат вакилларининг роли жуда камлигига урғу берилган. Наркотик моддалар асосан марказлашмаган ҳолда амалга оширилиши ҳақида ёзилган.

2019 йил Бурак Чалишкан “Ўзбекистон ва Қирғизистон чиқал чегара муаммоларига ечим топа оладими?” номли мақоласини эълон қилди²⁶. Муаллифнинг ўзи “Humanitarian and social research center” номли тадқиқот маркази ходими ҳисобланади. Ушбу илмий

²⁴ Jeff Sahadeo. *Everyday Life in Central Asia, Past and Present* (coeditor, with Russell Zanca), (Indiana University Press, 2007.); “Conquest, Colonialism, and Nomadism on the Eurasian Steppe” (Review Essay) *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 4, no. 4 (Fall 2003): 942-54; “Russia and Central Asia: Does the Tail Wag the Dog?” In *Russia after 2012: From Putin to Medvedev to Putin. Continuity, Change, or Revolution*, ed. J. Larry Black and Michael Johns (Routledge, 2013), 167- 183.; “Without the Past There is No Future: Archives, Authority, and History in Uzbekistan” in *Archive Stories: Facts, Fictions, and the Writing of History* ed. Antoinette Burton. Duke University Press, 2005, 44-67.; “From a Colonial Community to Civil Conflict: The Russian City of Tashkent” *Maulana Abul Kalam Azad Institute of Asian Studies Newsletter*, v. 5 no. 1-2 (August 1998): 22-4

²⁵ Jeff Sahadeo. *History and Memory: Implications for Pluralism in Kyrgyzstan and the Ferghana Valley*//Global Centre for Pluralism. 2015. – P. 1-25.

²⁶ Çalışkan, Burak, “Complex Border Problems between Uzbekistan and Kyrgyzstan: Is There a Possible Solution?”, İNSAMER, 22.01.2019.

ишда М.Мирзиёев президентликка келгач Ўзбекистон ва Қирғизистон ўртасидаги муносабатлар ижобий баҳоланган. Хусусан мақола қуйидагича бошланади: “Ўзбекистоннинг биринчи президенти Ислон Каримов ўлимидан сўнг 2016 йил декабр ойида ўтказилган сайловда ғолиб чиққан Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон сиёсатида тезкор ва радикал қадамлар ташлашга ҳаракат қилди. У ески режим воз кечиб, ён қўшнилар ва халқаро ҳамжамият билан муносабатларини ривожлантиришга ҳаракат қилмоқда. Қирғизистон масаласида Мирзиёевнинг асосий муаммоларидан бири икки мамлакат ўртасида алоқа ва транспорт каби масалаларни яхшилаш билан бирга, ҳал қилинмаган чегара масалаларига ҳам ечим топишга ҳаракат қилмоқда. 2017 йилнинг сентябрида Ўзбекистон раҳбари Қирғизистонга расмий ташриф буюрди. Икки давлат раҳбарлари икки мамлакат ўртасида чегара ешиklarини очишга келишиб олдилар. Каримов режимида барҳам берилди. Бошқа чегара масалалари бўйича ҳам қарорлар қабул қилинди. Йиллар давомида икки давлат ўртасидаги мураккаб чегаралар муаммолари қайсидир маънода ечилгандек бўлди”. Мақолада қирғиз ва ўзбек халқларининг дўстона муносабатлари тарихи ҳақида фикр юритилган. Русларгача ҳам руслар даврида ҳам икки халқ ҳамжиҳат бўлиб яшаганлиги ҳақида мулоҳаза юритилган. Хулоса ўрнида эса муаллиф ҳар икки давлат мустақкам муносабатларни йўлга қўйиши кераклигига чакирган. Аччиқ ўтмишни унутиб, ўзбек ва қирғиз халқларининг яхши ҳаёти учун дўстона муносабатлар йўлга қўйилиши керак дейди, Бурак Чолишкан мақоласи сўнггида.

2019 йил “Марказий Осиё тадқиқотлари жамияти” вакили Жамес Платри²⁷ “Қирғиз дostonларини таҳлил қилиш” номли тадқиқотни эълон қилди. Тадқиқотда қирғиз халқ дostonларининг тарихи, унинг ижтимоий-сиёсий аҳамияти каби масалалар ёритилган. Қолаверса, қирғизларда баҳшичилик қанчалик сақланган, уларнинг ижро услубида ўзгаришлар бўлганми каби саволларга ҳам мазкур тадқиқотда жавоб берилган.

ХУЛОСА

XX аср охири XXI бошларида хорижлик тадқиқотчилар томонидан қирғиз халқи тарихига оид илмий нашрлар масаласини таҳлил қилишда шундай хулосага келинди:

- мустақиллик хорижлик олимларга ҳам тарихни ёзишда янги имкониятлар берди. Яъни, ёпиқ манбалар билан танишиш имконияти яратилди;
- улар қирғиз халқининг барча жиҳатларини ўрганишга ҳаракат қилди;
- 20 асрнинг охириларигача қирғиз халқининг ҳаёт тарзи, урф одатлари, моддий ва маънавий маданиятини ўрганиш кўпроқ кузатилади;
- 2010 йилдан кейин содир бўлган воқеалар сабабли қирғиз халқининг келиб чиқиши, низоларга сабаб бўлган омиллар борасида кўплар тадқиқотлар дунё юзини кўрди;
- Аммо, уларнинг аксарият ишларида мавзуни чуқур ўрганмаслик, маҳаллий урф-одатларни тушунмаслик каби одатлар кўзга кўпроқ ташланади.

Демак, қирғиз халқи тарихи бўйича ёзилган энг янги хорижий адабиётларнинг тарихшунослик таҳлилини амалга ошириш бугунги кунда долзарб масалалардан биридир.

Зеро объективлик нуқтаи назаридан келиб чиқаан ҳолда, биз маълум бир мавзуда олиб борилаётган тадқиқотда манба ва адабиётларнинг даври ва ёзилган манзилига қараб туриб саралашимиз ва уларни қиёсий таҳлил этиб олинган маълумот асосида шахсий хулоса беришимиз мақсадга мувофиқ саналади.

Фойдаланилган адабиётлар

- 1.Mandelbaum Michael (ed.). Central Asia and The World: Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan. New York: Council on Foreign Relations Press, 1994
- 2.Bosworth C. E. and the late Asimov M. S. History of Civilizations of Central Asia. Volume IV.

²⁷ James Plumtree. The analyzing kyrgyz narratives (akyn) research// Art & culture, epic literature, Kyrgyzstan, multi-media archives, research reports. 2019.

Published in 2000 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 7 place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP.

3.Knobloch Edgar. Monuments of Central Asia: A Guide to the Archaeology, Art and Architecture of Turkestan. London: I.B. Tauris, 2001.

4.Anderson John. Kyrgyzstan, Central Asia's Island of Democracy? Amsterdam: Harwood Academic Publishers. 1999.

5.Hopkirk Peter. The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia. New York: Kodansha International, 1992.

6.Huskey Eugene. "The Rise of Contested Politics in Central Asia: Elections in Kyrgyzstan, 1989–1990." *Europe-Asia Studies*, vol. 47, no. 5 (1995): 813–834.

7.Luong Pauline Jones. Institutional Change and Political Continuity in Post-Soviet Central Asia: Power, Perceptions, and Pacts. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

8.Roy Oliver. The New Central Asia: The Creation of Nations. New York: New York University Press, 2000.

9.Nick Megoran. Averting Violence in Kyrgyzstan: Understanding and Responding to Nationalism. NewCastle. 2012. –P.35

10. Matveeva A. Kyrgyzstan in Crisis: permanent revolution and the curse of nationalism. London, 2010, –P.35.

11.Redford D. God created me Kyrgyz –challenging normative constructs of ethnic identity in post-socialist Kyrgyzstan. London, 2010. –P.123.

12.Roberts R. S. What's ethnicity: healing the wounds of Uzbek-Kyrgyz violence in the Ferghana valley. The George Washington University, 2011, -p. 61.

13.Radnitz Scott. "What Really Happened in Kyrgyzstan?". *Journal of Democracy*. 17: 132–146 – via Project Muse. 2006.

14.Vladimir Lukonin, Anatoly Ivanov. "Central Asian Art" Parkstone International. 2012.

15.Benjamin Fleming, Richard Mann. Material Culture and Asian Religions. P.42. Routledge, Mar 26, 2014.